

Smilja Stefanović Pregelj

SMOKVINO DRVO

Zaboravila sam da je u selu rasla smokva. U selo me je majka često vukla da poseti-mo njene. Živeli smo u to vreme u malom gradu i bilo mi je dosta takvog života, života po prašnjavoj i kaljavoj palanci, i odlazak u selo kod Bajke bio mi je uvek kao crni petak. Ali, moja majka nije marila za moja osećanja i tako sam morala sa njom u selo.

Bajka je živela sa ujakom, neoženjenim starijim momkom, koji me je uvek odvlačio u štalu da vidimo krave i njegove rasne konje. Za Mitrovdan nas je ujak čekao na železni-čkoj stanici sa fijakerom i po glibu i smrzavici smo se vozili uz ujakovo veselo stalno povikivanje: "Hop Sonja, hop Beli". Za Svetog Jovana čekao nas je ujak sa saonicama na stanici i kad poletimo po smrznutom snegu, praporci oko vrata Sonje i Belog zvonili su i konjska kopita odzvanjala po ledu na putu kroz polja sa isečenom kukuruznom šašom, i sneg se beleo nad smrznutim brežuljcima i vazduh je mirisao na zapaljeno drvo iz dim-njaka kuća pored kojih smo se vozili na putu ka Bajkinom starom domu. I da li sam ja u tome uživala? Naravno da nisam. Mrzela sam iz dna duše te odlaske u selo kod Bajke.

Preko leta, dok su majka i Bajka sedele u kasno popodne pod velikim orahom ispred letnje kujne i pijuckale kafu čekajući na radnike da se vrate sa polja, ja sam se krila u gor-njoj kući. Gornja kuća se leti nije koristila nizašta sem za spavanje. Ali ja sam bila našla način kako da iskoristim njenu napuštenost tokom dugačkih letnjih dana.

Nikad ne bismo ostali više od dva-tri dana kod Bajke preko leta, jer ni majka nije, sum-njala sam ja, naročito volela svoje rodno selo, i to kratko vreme umesto u igri po poljima sa decom, ja sam provodila sate preko dana na divanu kraj otvorenog prozora čitajući knjige koje sam dovlačila sa sobom iz grada. Iz zadnjeg dvorišta mogla sam da čujem nji-hove glasove, Bajka je pratila politiku i znala je sve detalje iz života Žakline Onazis.

"Kako je mogla da se uda za Onazisa", čula bih Bajku kroz prozor kako komentariše, "ja ovako stara ne bih ga uzela nizakakve pare". Majka se smejala njenim komentarima na članak iz Ilustrovane politike, a za to vreme ja sam se pravila da čitam. Samo da ne moram da sedim sa njima.

Pored divana kupljenog u prošlom veku u nekoj prodavnici nameštaja u Beču pred lovačku posetu kralja Aleksandra Obrenovića, koji beše najavio da će da svrati da se po-sle lova presvuče i osveži u kući, na zidu su visile uramljene stare Bajkine fotografije. Na njima je ona bila mlada i pred kamerama slikala se sa svojom braćom, sestrama i rodi-teljima u zvaničnoj pozi. Svi su na slici bili obučeni u lepa svečana evropska odela i vese-le lepršave letnje haljine.

"Kao sa stranica modnih žurnala tog vremena", tvrdila je majka.

Na jednoj od njih, Bajka je u haljini u čarlston stilu sa dugačkom niskom bisera u dva reda oko vrata. Na drugoj, oko vrata joj je pelc od vizona a na glavi šeširić sa perom. Mlađe sestre su obučene u cvetne haljinice i sa mašnjama na glavi, braća u bele dokole-nice i pantalone sa tregerima.

Tih dana, kad smo ih posećivale u selu, Bajka je uvek nosila, čak i za slavu, haljine braon ili teget boje, sa tufnicama ili na štrafte i preko njih ogromnu belu kećelju. Ja sam mislila kako joj braon i teget boja ni malo ne stoje, ali se ne usuđivah nikad da joj to kažem. Niko se nije usuđivao da Bajki bilo šta kaže, pa ni moj otac. Otac je retko sa nama išao u selo. Morao je da radi, govorio je, klijenti nisu mogli da čekaju, sud se ne zatvara preko nedelje, objašnjavao je nestrpljivo pred naš put. I to je bilo još jedno razočaranje za mene, radije bih provela vreme sa ocem u našem malom prašnjavom mestu nego sa majkom i Bajkom u selu.

Bajka je ujutru kad se dignemo spremala jaja i pileću džigericu na zagrejanu plotnu, sipala je meni vrelo mleko u visoke kristalne čaše i dolivala majci crnu gustu kafu u male šoljice od tankog češkog porculana. Bilo je van pameti to naše doručkovanje, mislila sam ja, tako u pregrejanoj maloj letnjoj kuhinji, punoj gusaka i plovki koje su se vrzmale oko nogu, i ružičastih prasića koji su trčkarali po kuhinjskom podu popločanom sirovom ciglom čekajući da im bacimo preostali hleb sa stola. Ali sem mene, niko od njih troje ne primećivaše apsurdnost te scene: sa kristalom i porculanom na belom stolnjaku jeli smo naš prvi obrok svakog dana usred menažerije koja je gakala, šištala i cikala oko nas. Neuznemiravani glasovima živine i prasića, oni bi pričali za vreme doručka o vremenu, kiši ili suši od koje će grožđe da propadne ili sve da se popali tokom leta, a ja sam brojala zalogaje i časove preostale do polaska kući. Ponekad kad me buve izgrizu, došlo bi mi da poludim, govorila sam majci kroz suze, a ona se smejala mojim mukama:

"Šta ti sa deset godina znaš kako se poludi", vrtela je glavom prosto u neverici da je takva reč mogla da mi dođe u glavu. Uvek je mogla da nađe reč koja će me dovesti do ivice suza, decenijama posle ovih kratkih poseta selu povređivale su me ove njene reči. U tim godinama kad smo posećivali Bajku ja nisam mogla da se branim. Nisam znala kako. Jedinu stvar koju sam znala je da se povučem u sebe, u sobu sa divanom, u kuću koja leti nije služila ničemu sem za spavanje. Da stavim nos u knjigu.

O, kako su te knjige izluđivale majku. Nije mogla da podnese to moje povlačenje u nestvarnost. Nije razumela tu iluziju stvarnosti opisivanu po romanima. Vikala je na mene, "Da li znaš da je to sve ludorija", u nameri da me odvraća od čitanja. Želela je da nemam iluzije o životu, da živim onako kako su ona i Bajka živele život, bez promena, bez avanture, bez očekivanja, i ja sam pokrivala uši da je ne slušam. Kasnije sam se naučila da je ignorišem. Zavlčila sam se u živote junaka iz mojih knjiga. Živela sa njima po njihovim kućama, u ruskim stepama, u engleskim mokrim ševarima.

Selo je bilo kao i svako drugo selo. Sa jabukama, kruškama, šljivama i trešnjama u voćnjacima i povrtnjacima iza kuća u gradini. Bajka nikad nije imala vremena da gaji cveće, jedino su božuri rasli oko kuće. Zasadila ih beše davno, pričala je, davno, još kad se udala, da ih štite od delovanja mračnih sila i sad su divljali svuda oko kuće. Ponekad u proleće, kad dođemo u posetu, zamirisao bi jorgovan iz nepoznatog pravca, kao iz nekog sećanja na bolje dane u njihovom životu dopirao je slatki miris jorgovana i majka bi se prisetila da je na dnu imanja, kod kladenca, rastao plavi i beli jorgovan.

"U tom kladencu", Bajka mi je pričala ponekad, pred spavanje, još dok sam bila sasvim malo dete, "kad plavi mesec prostre po zemlji požnjeveno snoplje srebrnog sjaja, mogu da se vide na osvetljenoj površini vode, u dubini, obrisi vodenih vila koje tu žive".

"Ne naginji se preko ivice da te vile ne povuku u dubinu", upozoravala je. I to beše još jedan razlog zašto sam mrzela Bajkino selo. Sve to blato, glib, vejavice, led, buve, guske koje te štípaju pod stolom, i teške snežne pahuljice koje te grizu po licu, prašina što prsti pod ispečenim stopalima leti, zrele dudinje koje ti se hvataju među prste na nogama u hodu, oblaci crnih debelih muva što se vrzmaju oko glave, smrad iz štala i svinjaca predveče, znoj koji je curio sa oznojenih tela radnika kad se vrate uveče sa njiva da večeraju u Bajkinoj pregrejanoj kuhinji – pa još i te vile koje dave decu! Kako sam mogla da volim selo?!

Selo je još uvek tamo, usred ševara i livada. Pod zelenim brdima i pokraj bagremovih šuma. Ispod plavog letnjeg neba i noćnog osutog sjajnim zvezdama. U mrazu i sa slanom po smrznutim poljima. U šumu vetra među stabljikama zrelog kukuruza i usred zvuka bumbara u letu. Kuća je ostarela, ujakov fijaker, čeže i saonice su se raspali, praporci istruleli, štale su prazne, u zadnjem dvorištu raste korov, kladenac usahnuo, božuri se posušili i jorgovani podivljali. Bajka i ujak su sahranjeni na seoskom groblju pod velikim kestenom koji je odavno prestao da cveta. Leže tamo sa svim njihovima koji su ovaj svet odavno napustili, za vreme onih dana kad ja još nisam hodala po njemu. Majka i otac umrli su isto tako. Čak ni stare bajkine fotografije više ne postoje. Raspale su se od vremena prohujalog na njima. Sonja i Beli su samo uspomene na te dane davno prošle. Na dane kada sam mrzela selo i iz kojih sam zaboravila da je smokva rasla u Srbiji.

Kako je to moguće? Da je smokvino drvo raslo i rađalo usred Srbije? Ali jeste, mora da jeste, kad nisam zaboravila na Bajkino slatko od smokava. Bajka ga je slala u malim teglama da nam ne bude teško nositi ga po vozu. Meke i slatke topile su se njene u šećeru kuvane male smokve kad smo se slatkim služili uz vodu i kafu posle puta na našoj terasi sa italijanskim balusterima u malom gradu gde smo živeli. Smokvino drvo je raslo u Bajkinoj bašti pod onim prozorom gde sam čitala svoje knjige. A ja sam, eto, zaboravila na njega.

Sad više ne živim u mom malom gradu, niti u zemlji. Na drugom kontinentu kupujem smokve u samoposluzi. Oduvek znam da volim smokve. Iz kog razloga, nisam do skoro razumela. Sad znam. Kao što znam i da bih volela da mogu opet da odem u Bajkino selo da gacam po mekom toplom glibu posle letnje kiše, da mi se zrele crne dudinje hvataju u hodu među prstima na stopalima pod kojim pršti vrela prašina. Da čujem bumbare u letu i šuštanje kukuruzne šaše na vetru pred kraj dugog letnjeg dana. Da mi zamirišu jorgovani. Da me po obrazima štípaju sitne snežne pahulje, guste i oštre kao igle. Da čujem praporce kako zvone.

O! kako bi volela da opet čujem praporce i konjska kopita po snegu i ujakove radozne usklike: "Hop Sonja, hop Beli".

Hop Sonja. Hop Beli...

Ali to je vreme zauvek prošlo. Prođe i život skoro ceo. Nestale su i uspomene na njega, takav kakav je nekad bio, i samo najlepši treni ostali su u glavi. Leptiri u letu oko crvenih božura. Izmaglica iznad prvog Mitrovdanskog snega. Plavi mesec nad jorgovanima oko kladenca u kome su spavale vodene vile. Slatko od smokava u teglicama. I ponovo, smokvino drvo u rodu usred Srbije.

- U Bibliji smokva se često pominje kao drvo koje odražava periode napretka i uspeha u istoriji. Sedeti pod smokvinim drvetom označavalo je blagostanje i mir u životu.